ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ – БЪЛГАРИЯ
НАУЧНИ ТРУДОВЕ, ТОМ 63, КН. 1, СБ. А, 2025 – ФИЛОЛОГИЯ,
PAISII HILENDARSKI UNIVERSITY OF PLOVDIV – BULGARIA
RESEARCH PAPERS, VOL. 63, BOOK 1, PART A, 2025 – LANGUAGES AND LITERATURE

DOI 10.69085/ntf2026a080

ПЕТКО-СЛАВЕЙКОВАТА СЛЕДОСВОБОЖДЕНСКА ЖУРНАЛИСТИКА. ВЕСТНИК „ЦЕЛОКУПНА БЪЛГАРИЯ“

Елена Гетова
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

PETKO-SLAVEYKO'S POST-LIBERATION JOURNALISM. THE „TSELOKUPNA BULGARIA“ NEWSPAPER

Elena Getova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

egetova@uni-plovdiv.bg

The study presents how the press reflected the profiles and activities of the first state institutions following the Liberation of Bulgaria. Special attention is paid to the history of the creation and choice of the title of Petko Slaveykov's first political publication immediately after 1878 – the newspaper „Tselokupna Bulgaria“ (1879 – 1880). Several institutional presences were chosen as the focus of the research attention – the national policy of the people's representatives towards the unification of Bulgaria, the activities of the Ministry of Finance, the tax system and the personality of the first Bulgarian prince Alexander Battenberg.

Key words: Petko R. Slaveykov, newspaper „Tselokupna Bulgaria“, post-liberation journalism, institutions and journalistic genres

През юни 1879 г. народните представители от новоосвободената държава се събират в Търново за коронацията на новия български княз. А представителите на Либералната партия вече са избрали заглавие на политическия си орган – „Целокупна България“, и са започнали неговото издаване. Първият му брой излиза на 20 април и до брой 14 се отпечатва в Търново, а от 15-ия до последния – брой 78, неговата редакция се премества в София. Причината е, че Петко Славейков – основен редактор на изданието, след уволнението му като председател на

Губернския съвет на Търново, се установява да живее в София. Последният брой на вестника е от 9 май 1880 година. От месец февруари същата година вестникът започва да публикува уводните си статии и някои други журналистически материали и на френски език. В края на март пак през тази година Драган Цанков сформира първото правителство на Либералната партия, част от която е и Петко Славейков, което означава, че списваният от него вестник става официална трибуна на управляващата партия. В изследването на Георги Боршуков „История на българската журналистика“ се споменава по повод на органа на либералите „Целокупна България“ следното обобщение:

> Интересно е да се наблюдава в страниците на вестника как се раждат институциите на буржоазната демокрация в България.
>
> (Боршуков 2003: 353)

В това изследване ще проследим първите проявления на някои държавни институции, началата на функционирането им и отразяването на тези факти във вестника на Петко Славейков „Целокупна България“[1]. Ясно е, че феноменът на изграждане на държавните органи и институции – тези, които започват да работят веднага след Освобождението, е изключително важен. И тази важност е историческа, защото до онзи момент е липсвала държавата като институция. Следователно постаментът, върху който ще се изградят държавоопределящите форми на управление в първите месеци след Освобождението на България, особено след решенията на Берлинския конгрес, се оказва с приоритетно значение за новите политици. За много от тях поради липсата на опит при управлението на институцията/ите на държавността стъпалата към националната политика са огромно предизвикателство[2]. Не по този начин изглеждат фактите по отношение на опитния в редица политически дела Петко Славейков.

И така, *кои институции* визира следосвобожденската политическа преса на Славейков, ако се съсредоточим върху първото му по

[1] Поради ограничения обем на настоящата публикация тук се коментира само първият брой на вестника, а развитието на посочените в програмната статия проблеми и темите в обнародваните в цялата поредица статии ще бъдат обект на бъдещо изследване.

[2] Богата информация от исторически факти за изграждането на цялата институционална система на Княжество България веднага след Освобождението предлага изследването на Михаил Андреев (Андреев 1979).

хронология политическо ангажирано издание „Целокупна България“[3]? Опитът да изброим тези институции, ще създаде списък със следните държавосъграждащи конструкти, превърнали се в тематични акценти във вестника: Народното събрание (а към неговото функциониране съществува като подтема изработването на текста на конституцията); двупартийната система в държавата и наченките на политически сблъсъци между консерватори и либерали; личността на княз Александър Батенберг и неговия авторитет, който тепърва ще се изгражда в младата държава. Важни въпроси поставя Славейков и във връзка с първите стъпки на държавната администрация, съдебната система, данъчната система, войската и полицията; както и проблематичната модернизация на икономиката и на селското стопанство; вълнуват го настоящото състояние и бъдещото развитие на националното образование и на българската литература.

Както става ясно, проблемите на съграждащата се държава, която предстои да наложи новите си обществени структури, не са малко, а тези проблеми неотменно вълнуват журналистите на модерното време. Във фокуса на журналистическото внимание на Славейков попадат и редица външнополитически въпроси, които са свързани с утвърждаването на авторитета на институциите в новата свободна държава. В това отношение в „Целокупна България“ можем да прочетем публикации, които коментират политическите позиции на либералите по отношение на дипломатическото поведение на управляващите в Русия, Турция, Англия, Австро-Унгария, Франция…

Ако трябва да прецизираме разнообразието от *журналистически жанрове*, на които разчита Славейков, ще отбележим, че това са присъщите на всеки политически орган уводни статии с определени акценти, информационните статии, дописките, политическите коментари и дори фейлетоните, които са обикнат жанр от възрожденския журналист. Когато споменаваме възрожденски журналист, нека посочим, че съредактори на вестника в определени броеве на „Целокупна България“ са Светослав Миларов и Стефан Стамболов, а редактор на броевете от 32 до 40 е Иван Славейков.

Нека обаче преди всичко да обърнем внимание на *програмната статия* на вестника, която представя основните политически акценти в платформата на изданието. Ето няколко цитата от статията „Програмата ни“:

[3] Известно е, че Петко Славейков издава и други институционално ангажирани вестници след Освобождението – „Независимост“ (1880 – 1883), „Търновска конституция“ (1884), „Истина“ (1886), които обаче се появяват след „Целокупна България“.

> Първото и главно нещо, с което преимуществено ще ся занимава наший вестник, е да поддържа и да отгоява тежненията на народа ни към обединение. Да го крием това, да искаме да ся преструваме уж, че ся не усещаме или че, не желаем уж таквоз нещо, защото не е по волята на тази или онази сила, нито ще ни повярва някой, нито пък трябва да го правим, ако не искаме да ся смеят с нас. И тъй нека си кажем, колкото искрено, толкова и открито, че ний желаем народното си обединение и ще работим за него […] но като предприемаме да ръководим народа си към предначертаната му цел, за честити ще ся считаме, ако не ся намерим принудени да свърнем от правилната линия на поведение, която е съгласна с желанията и постановленията на Великите сили. Освен това наший лист ще следува постоянно да служи за поддържанието и скрепяването на постигнатите благополучни резултати в нашата Конституция и на основание на тези резултати – подробното развитие на положените в нея начала, с цел да ги въплътим в народний дух.[4]
>
> (Славейков 1879а: 1)

Както става ясно, още първите изречения в програмата на новия вестник полагат основите на три държавнически приоритета – единението на нацията, утвърждаването на конституцията и налагането на народностния ѝ дух. Какво точно има предвид под понятието „народний дух“ българският журналист, това става ясно още в първите публикувани статии в разглеждания дебютен брой на „Целокупна България“. Ако проследим историята на създаването на вестника, ще констатираме, че в публикация във вестник „Остен“ (първия хумористичен вестник след Освобождението, също дело на Петко Славейков) се посочват трите заглавия, под които би могъл да се издава политическият орган – „Целокупна България“, „Българско Единство“ или „Глас Народа“ (Славейков 1879б: 8). Очевидно се налага заглавие, което акцентира върху възстановяването на разделената от Берлинския конгрес българска територия, защото, например „Глас народа“, въпреки че отпраща към народностния дух на изданието (за който се споменава в уводната статия), не успява да акумулира синтеза на основната му мисия. Малко по-близо семантично до смисъла на тази мисия се оказва „Българско единство“, но при него може да се размие центростремителната семантика на обединението, защото би могло да се разбира и като единството на поданиците в княжеството. И така народният дух

[4] Оригиналните текстове на Петко-Славейковите публикации предаваме чрез осъвременени правопис и пунктуация. Маркирането в цитатите е в оригиналите – Е.Г.

трябва да обедини българите под знака на възстановената в историческите си граници, санкционирани след Берлинския конгрес, целокупна България. Целокупността обаче изисква и политическа далновидност, а не само семпла декларативност и затова още в първия брой на изданието се тематизират предстоящите действия за налагане на разумна и балансирана данъчна политика. Така тема в първия брой на вестника на първа страница се оказва дейността на финансовото министерство и неговите приоритети.

> Новото устроявание на нашата Държава изискува нови наредби на нови основи, но до въвежданието и приспособяванието на новите наредби, не трябва да се занемаряват старите, за да не баталясват съвсем съществующите извори на приходите. Първата и главна грижа на финансовото отделение трябва да бъде, с възможното прикътвание чрез съществующий порядък, да гледа как да отвори нови извори на държавните приходи, като подобрява доколкото е възможно производителните сили на земята ни и на населението ѝ.
>
> (Славейков 1879в: 1)

Това са финалните изречения от публикуваната на първа страница статия, озаглавена „Ашарът“. Най-любопитното в нея е, че Славейков създава пълна картина на отделите на земеделското производство, които са присъщи за българина – отглеждане на пшеница, бубарство, отглеждане на дини, събиране на сеното. В същото време политикът констатира, че съществуващият данък „ашар“ (десятък), който „е останал в употребление само в Турските племена“, е възможен и единствен избор пред финансовото министерство в настоящия момент и ще продължи да функционира до мига, в който се реформира данъчната система на новата държава. И ако правителството не иска „да секнат съвсем скудните извори на правителствените доходи“, то трябва да заложи на традициите, а не на непредсказуемите резултати[5].

Любопитно е как започва да се формира държавническо мислене у първите политици веднага след Освобождението. Защото тук не става въпрос за наследяване на някакви практики, а за създаването им като

[5] Ето какво отбелязва по въпроса А. Кьосев: „А практически хаосът със съдебната система в Княжеството е сериозен: въпреки че Освободителната война негласно е отменила някои от османските закони и правовите процедури, тя е оставила други в сила като „задоволително добри“ за периода на устройване на бъдещата държава“ (Кьосев 2025: 21).

съвсем непозната територия. И тогава заговаря някаква национална отговорност и взискателност, някаква първична интуиция за приоритетите, но и за рисковете пред новата държава. В тази тематична посока – да назове предизвикателствата пред бъдещото развитие на националната икономика – се оказва другата излязла на първа страница публикация – „По економията“.

> Да ся спре човек да погледа на границите по колко пари чисто злато и сребро ся изнася и колко и какви боклуци ся внасят за тях, ще ся смае и космите на главата му ще настръхнат, ако си помисли до кой хал ще стигнем в скоро бъдуще […] Мисълта от какво остават у нас пари и ще ли останат за дълго не трябва ни на минута да оставя спокойни ни едного от нас, ако ни боли сърцето за бъдущето на народа ни, на земята ни.
>
> (Славейков 1879г: 1)

Защо погледът на държавника обхожда критично границите и пограничните пространства и защо така патетично се изказва за вноса и износа на стоки в младата държава? Отговорът може би се крие в разбиранията на опитния вестникар за мисията на новата журналистика, която се развива в условията на свободната държава. А тази мисия се предусеща в публикации, базиращи се на цитати от международната преса и създаващи актуални коментари към тях. Това обикновено са английски, австро-унгарски или гръцки вестници, които обсъждат поведението на младата балканска държава:

> Възможното уреждане на българските работи било в Северна, било в Южна България сякаш е трън в очите на Австро-Унгарските дипломати, а по техний дух и на вестниците. Те, дипломатите, а разумява ся и вестниците, не могат даже да скрият незадоволетството си от това дето ни в България, ни в наречената Румелия хорото не ся играе по тяхната гайда.
>
> (Славейков 1879д: 2)

Най-впечатляваща като че ли в тази панорама на съграждащите се държавни институции в новоосвободена България е темата за личността и поведението на българския княз. Александър Батенберг не е само институция, той е и персонификация на сбъднатите дългогодишни въжделения на поробените българи за собствена държавническа фигура и за достойно на величието на прадедите ни българско представителство пред европейските държави. Затова и налагането на Александър като еманация на българската държава е непрестанна тема в

„Целокупна България“. Поредицата от статии, посветени на първия български монарх, започва още в първия брой под заглавието „Княжество България“. Тази статия е предшествана от публикуването на „Народний химн“:

> **Княза избранния**, // Първовенчанния // Боже, спази. Вишний Царю Царей, // Дълго дай да живей // Мирно дай да владей // зло отрази. […] А на **войските ни** // с доблест накитени, // В храброст възхитени // Щит ти бъди. **Висши сановници**, // **Нижни чиновници** // в път управи. И **представители**, // **Мирни водители** // за правдините ни // – Благослови! Спри ядовете ни, // стрий враговете ни, // Боже, стани […] Всички нас поданни, // В добър път водяни, // Скупом народа ни // Съедини!
>
> (Славейков 1879е: 2)

Всъщност личността на Александър Батенберг е твърде непозната за българския народ. В тази историческа обстановка неговата легитимация пред българите трябва да се окаже в ръцете на първите свободни журналисти. И Петко Славейков се заема със задачата да представи с присъщите си журналистически средства – достъпност на изказа, актуалност на проблематиката и адекватност на журналистическия коментар – фигурата на българския монарх.

> Първийт полет, който направи Н. Светлост и рицарската откровеност, с която изповяда както нашата признателност, тъй и своите задължения на Царя Освободителя за създаването на Българското Княжество и за своето въздигание на Българския престол на цял свят явно показаха, че той е, какъвто трябва да бъде – мъж самостоятелен и независим в делата си. И то е, което има най-голямо значение за нас. Посрещането и приемането на нашата делегация в Ливадия[6], разговорите, които е имал с нея нашия Княз, и онзи, официалнийт, нека кажем, отговор към делегатите, в който не ся е сдържал да не помяне и за „онези наши братя, които не ся още облагодетелствани с независимост“, са още едно доказателство за чувствата, които въодушевяват нашия млад владетел и които не могат да не привържат сърцата ни към Него. Но най-голямото доказателство за неговата зрялост е свястната, откровената и мъжката Негова политическа програма, с която

[6] Ливадия е селище на брега на Черно море на полуостров Крим. Дворецът в Ливадия е бил лятна резиденция на руските императори. На 4 май 1879 г. в този дворец пристига българска делегация, за да връчи официално акта от Първото Велико народно събрание на княз Батенберг за избирането му за български княз (Радев 1990).

> ся реши и предприе да излезе пред Европа като Господар на една страна, разтегляна на толкоз страни от дипломацията.
>
> (Славейков 1879ж: 2)

Непрекъснато в тази първа по темата за Батенберг публикация Славейков съпоставя младостта на монарха – статията започва с факта на неговото коронясване на 22-годишна възраст – с мъдростта и зрелостта на делата му и тежестта на отговорностите, които той като достоен мъж е поел към България. След тази първа по рода си статия ще се създаде поредица от публикации, имащи за цел политическата институционализация на младия княз и създаването на политически авторитет на неговата външна и вътрешна политика.

Разбира се, че в рамките на едно изследване като настоящото няма как да се обсъдят всички възможни проявления на съграждащата се институционална система в свободното българско княжество. В крайна сметка е важно да отбележим, че паралелно с националните институции се творят и инстанциите на контролиращата ги „четвърта власт“, а именно следосвобожденската журналистика. Затова и в заключение ще добавим изявлението на Петко Славейков в края на първия брой на „Целокупна България“, което характеризира необходимостта от човешки и интелектуални усилия, вложени в бъдещата свободна журналистика:

> При не пристигването на всичките народни представители, нито редакцията ся е дотъкмила, нито администрацията ни ся е устроила още, но, за да не окъсняваме повече от това, вдаван на умоленията на повечето от събраните приятели, аз започенвам изданието на вестника с този брой и ще го следувам. Нито годините ми, нито работата ми допущат да следувам това издание с изискваната енергия, но като не съм ся отказвал да послужа доколкото мога в каквото и да е общеполезно предприятие, аз не отказах и сега съдействието си за учредяването на един вестник, какъвто мислим и какъвто тряба […] Доде ся не тури основа, не може да ся зиде. Ний побиваме колчето и свикваме харманджиите на работа.
>
> (Славейков 1879з: 4)

Литература

Андреев 1979: Андреев, М. История на българската буржоазна държава и право 1878 – 1917. [Andreev, M. Istoriya na balgarskata burzhoazna darzhava i pravo 1878 – 1917.] София: Наука и изкуство. <https://electronic-library.org/books/Book_0051.html> (29.12.2025).

Боршуков 2003: Боршуков, Г. *История на българската журналистика 1844 – 1877, 1878 – 1885*. [Borshukov, G. Istoriya na balgarskata zhurnalistika 1844 – 1877, 1878 – 1885.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, „Парадокс“, 2003.

Кьосев 2025: Кьосев, А. Разбиране и институции. Образи на съда в българската литература. [Kyosev, A. Razbirane i institutsii. Obrazi na sada v balgarskata literatura.] // *Литературна мисъл*. София: БАН, 2025, № 2, 5 – 43.

Радев 1990: Радев, С. Избирането на княз Александър. Първите опити с конституцията. [Radev, S. Izbiraneto na knyaz Aleksandar. Parvite opiti s kostitutsiyata.] // Радев, С. *Строителите на съвременна България. Том първи. Царуването на кн. Александра 1879 – 1886.* Трето издание. София: Български писател. 1990. <https://chitanka.info/text/39706-stroitelite-na-syvremenna-bylgarija-tsaruvaneto-na/6#ref_3-1> (29.12.2025).

Славейков 1879а: Славейков, П. Р. Програмата ни. [Slaveykov, P. R. Programata ni.] // *Целокупна България.* I, № 1, 20.VI.1879, с. 1.

Славейков 1879б: Славейков, П. Р. Обявление. [Slaveykov, P. R. Obyavlenie.] // *Остен*. I, № 12, 6.VI.1879, с. 8.

Славейков 1879в: Славейков, П. Р. Ашарът. [Slaveykov, P. R. Asharat.] // *Целокупна България.* I, № 1, 20.VI.1879, с. 1.

Славейков 1879г: Славейков, П. Р. По економията. [Slaveykov, P. R. Po ekonomiyata.] // *Целокупна България.* I, № 1, 20.VI.1879, с. 1.

Славейков 1879д: Славейков, П. Р. Южна България. [Slaveykov, P. R. Yuzhna Bulgaria.] // *Целокупна България.* I, № 1, 20.VI.1879, с. 2.

Славейков 1879е: Славейков, П. Р. Народний химн. [Slaveykov, P. R. Narodniy himn.] // *Целокупна България.* I, № 1, 20.VI.1879, с. 2.

Славейков 1879ж: Славейков, П. Р. Княжество България. [Slaveykov, P. R. Knyazhestvo Bulgaria.] // *Целокупна България.* I, № 1, 20.VI.1879, с. 2.

Славейков 1879з: Славейков, П. Р. Известия. [Slaveykov, P. R. Izvestiya.] // *Целокупна България.* I, № 1, 20.VI.1879, с. 4.